

Postríženie

Gorazd A. Timkovič, OSBM

U gréckokatolíkov na Východe existovali štyri prípady, kedy sa postrihovali vlasy:

- 1.) pri krste;¹
- 2.) pri postrížení panovníckych, či kráľovských synov - budúcich následníkov trónu (napr. postríženie sv. Václava kráľa českého v chlapčenskom veku²);
- 3.) kňazské postríženie na počiatku nižších svätení;
- 4.) mníšske postríženie pri večných sľuboch.

Aby sme pochopili význam kresťanského obradu postríženia, musíme pochopiť mentalitu a zmýšľanie našich praslovanských predkov.

Musíme teda vedieť, že naši otcovia a praotcovia, v čase, kým boli ešte pohania a ich pradomovinou bola Malá Ázia a Perzia (2. tisícročie pred Christom) považovali za centrum a príčinu ľudskej sily ľudské vlasy. Podľa tejto pohanskej predstavy platilo, že čím mal človek bujnejšie vlasy a ochlpenie (bradu), tým bol mocnejší - tým bol väčší chl(a)p (porovnaj slová «chl» - «chlap»). Ženy nezarastajú - preto sú slabšie od mužov. Deťom tiež nerastie brada, preto nemajú žiadnu silu. Zo slabého dieťaťa sa stáva mocný muž (chlap), vládca a vodca klanu, až keď zarastie, tj. keď mu narastie brada - ochlpenie. Preto bola brada u starovekých národov vo veľkej úcte, bola totiž znakom moci a sily. Tak sa pripisovala i veľká sila divokých a nebezpečných lesných zvierat práve ich hojnému ochlpeniu - srsti na celom tele. Boli o mnoho silnejšie ako človek, lebo boli omnoho viac osrstené.

I pohanský boh Praslovanov Perún-Kupalo (v ženskej forme Kupala) sa z tohto dôvodu zvykol nazývať jednoducho «Vlas»³ (stsl. **ВЛАСЬ**, **ВОЛОСЬ** alebo **ВЕЛЕСЬ**).⁴ U Praslovanov-Keltov mal tento boh podobu ohnivého kohúta a je veľmi zaujímavé, že praslovanské-keltské slovo ***KŮKŮ** (porov. angl. «cock» [čítaj *kok*] *kohút*) označovalo nielen *kohúta*, ale i *vlasy* na hlave.

Porov.: prasl. ***KŮKŮ** [čítaj **КОУРКОУ** (*ku-ku.*)] *kohút, vlas* >

> stsl. **КОКОТЬ** *kohút*⁵ - **КУРКА** *kura, sliepka* - stsl. **КОУРЬ** *kohút*⁶

> stsl. **КЪКЪ** *vlas*⁷ - stsl. **КЫКА** *vlas*⁸.

Z buly pápeža Mikuláša I. (858-867) sa dozvedáme, že Slovania ešte v druhej polovici 9. storočia, to znamená, že ešte v časoch sv. Cyrila a Metoda, niesli do boja namiesto zástavy vlasy z konského chvosta.⁹ Vedúca vojenská vrstva Praslovanov (pohlavári-rusi, Skýti) skalpovali porazeného nepriateľa, brali mu kožu z hlavy práve kvôli jeho vlasom, tj. v podstate si brali jeho silu, ktorá podľa pohanskej povery spočívala vo vlasoch. Bezmocného nepriateľa, bez vlasov, teda i bez sily nechávali ležať v poli. Pre tento strašný obyčaj ich Gréci nazývali Skýtmi.¹⁰

Koniec koncov i biblický príbeh o Samsonovi, ktorého «sila spočívala vo vlasoch»¹¹ odráža staroveké pohanské zmýšľanie okolitých národov. Praslovania boli totižto vtedy vo svojich maloázijských sídlach vlastne skoro bezprostrednými susedmi palestínskych Židov.¹²

Pohanskú poveru našich predkov v spojení «sily a vlasov» prezrádzajú i staroslovanské slová: **ВЛАСЪ** *vlas, chlp* a **ВЛАСТЬ** *moc, sila*,¹³ ktoré etymologicky súvisia priamo so slovom **ВЛАДЪ**, ktoré má obidva významy: 1.) *vlasý*, 2.) *vláda*¹⁴ a so slovami **ВЛАСТИ**, **ВЛАДѢТИ**, **ВЛАДАТИ**, ktoré značia *vládnúť, panovať*. Z toho sú odvodené i nasledovné staroslovanské synonymá: **ВЛАСТЕЛЬ**, **ВЛАСТЕЛИНЪ**, **ВЛАДЫКА**, **ВЛАДАТЕЛЬ**,¹⁵ **ВЛАДАРЬ**¹⁶ - všetky označujú jedno a to isté: *vládca, vladár*.

Od slova «vlas» sú odvodené i staroslovanské osobné mená: **ВЛАСНИ** (Blažej, Vlasta), **ВЛАДИМИРЪ** (Vladimír, tj. *vládca sveta*, alebo *vlasý sveta*)¹⁷ a **ВЛАДИСЛАВЪ** (V-Ladislav, v preklade *vládca-vlasý Slovanov*). Etymologickú súvislosť medzi slovami *vlad-* a *vlas-*, resp. **ВОЛОС-**, **ВОЛОД-** teda medzi «vládou» a «vlasmi» vidieť i na staroruských výrazoch **ВОЛОДЪ** *vlasý*¹⁸ (porov. Володя *Vladó*, dosl. *vlasý* a волося *vlasý*).¹⁹

*Б А Л - ГЪ *boh*²⁰
dobry

Po tolt-tlot zmene «**ВЛАГЪ**» *dobry*

Б О - - ГЪ *boh*

Porov. staroperzské «baga» *boh*, odtiaľ i názov rieky «Váh» (v skýtskej výslovnosti) a rieky **БѢГЪ** na Ukrajine a v Poľsku.

В АА Л А Н *boh*

V skrátenej forme «Baál» *boh*²¹ (porov. 3Kr 18,26) Ide o meno pohanského božstva, ktoré Židia prevzali od Praslovanov z okolia.

В А Л А Н *V(a)lach*

Ide o skýtsko-ruskú výslovnosť, z ktorej palatalizáciou vzniklo dnešné «Vlas». Takto boli Vlachmi-Vlasmi označovaní uhorskí Rusíni počas niekoľkých storočí. Porov. *valach-valasi-Vlach-Vlasi-vlasý*.

- А Л А Н *boh*

Názov boha v islamskom náboženstve, ktoré sa v 6. st. rozšírilo v pravosti Slovanov. Praslovanská «digamma», tj. úvodná hláska «v» zanikla podobne ako u slov: ukr. вухо - *ucho*, ukr. вулиця - *ulica*...²²

Ak ideme ešte ďalej do pravekej histórie Slovanov, objavíme ešte hlbšie korene slova **ВЛАСЪ** *vlas*. Toto slovo pochádza z praslovanského ***ВЛАГЪ**, ktoré Praslovania keltského pôvodu vyslovovali v tvare [balgъ] a Praslovania skýtsko-ruského pôvodu vyslovovali v tvare [valhъ].

Z týchto dvoch rozličných výslovností toho istého slova vznikli mnohé významné staroslovanské slová (uvádzame ich kôli prehľadnosti v tabuľke na str. 26).

Po prehodení písmen «al» - «la» vo vnútri slova ***ВЛАГЪ**, čo linguistika nazýva tzv. «tolt-tlot» zmenou²³ dostalo slovo ***ВЛАГЪ** novší tvar **ВЛАГЪ** *dobrý, blahý*,²⁴ ktorý poznáme aj dnes.²⁵ Z neho tzv. druhou palatalizáciou (*c*)*h*—*s* v ruskej-skýtskej výslovnosti vzniklo slovo **ВЛАСЪ** *vlas*.

* * *

Potiaľ naša krátka úvaha o «vlasoch» a «sile», ktorá bola potrebná pre pochopenie celej starodávnej symboliky «postríženía».

Keďže vlasy boli u starovekých národov symbolom moci a sily, každý staroveký vládca a pán nechal ihneď ostrihať svojich otrokov a poddaných, len čo ich kúpil, kým on sám nosieval dlhé vlasy. Vojnovým zajatcom a porazeným, ktorí prežili vojnu, tiež ihneď ostrihali hlavu.²⁶ Ak aj u niektorých starovekých kultúr bol obyčaj holiť si hlavu, napr. u Egyptánov, slobodní a svojprávní občania si stále, i v takýchto prípadoch nechávali aspoň jeden dlhý nestrihaný vrkoč na oholenej lebke (porovnaj účesy napr. u záporožských kozákov). Ostrihať a vziať niekomu jeho vlasy znamenalo vziať dotyčného do svojej moci, či pod svoju nadvládu. Preto sa u prvých kresťanov zaužíval zvyk postrihovať novokrstencov a vlasy zabalené do vosku krstnej sviečky nechávať navždy v drevenej cirkvi zastrčené medzi drevenými trámami alebo ich zahrabať v hlinenej podlahe cirkvi, aby navždy zostali u Boha, jediného Vládca. Bol to znak a vôľa pokrsteneho byť navždy podriadený milovanému Bohu-Otcu nebeskému. Z toho istého titulu episkop postrihuje svojich kňazov, na znak ich dobrovoľného a neodvolateľného rozhodnutia byť jemu a jeho nástupcom na episkopskom prestole navždy v kňazskej službe poslušný.

To isté platí i pre mníšske postríženie pri večných sľuboch, ktorým postrihovaná osoba dobrovoľne, vedome a neodvolateľne sľubuje oddanosť a večnú odovzdanosť a poslušnosť Všemohúcemu Bohu, ktorého na zemi viditeľne zastupuje predstavený monastýra. Takto mních či mníška symbolicky odovzdaním svojich vlasov (svojej sily) Hospodu Bohu sľubuje odovzdať mu celého seba... doslovne plniac príkaz Evanjelia: «Milovať budeš Hospoda Boha svojho *celou svojou silou*... a blížneho ako seba samého» (Lk 10,27; porov. Dt 6,5).

U baziliánov (najstaršej reholi v Cirkvi) je postrizenie ešte i dnes spojené s dojímavou scénou, keď postrihovaný vlastnoručne berie nožnice ležiace na Evanjeliu²⁷ a podáva ich predstavenému zastupujúcemu Hospoda Boha, aby ho raz a navždy postrihol do služieb Božích. Predstavený berie nožnice z ruky žiadateľa a mlčky ich znova kladie na Evanjelium. Táto hlboká, srdcervúca scéna sa opakuje trikrát. Podčiarkuje sa ňou absolútne slobodná vôľa a slobodné rozhodnutie človeka, ako odpoveď na volanie — po-volanie zo strany Isusa Christa, tj. Evanjelia. Akoby Isus Christos opakovane vyzýval žiadateľa, aby si dobre rozmyslel svoje rozhodnutie; prijíma ho až na tretí raz.

Po treťom podaní nožníc predstavený, nie vo svojom mene, ale v mene Trojediného Boha berie vlasy mladíka, ktorý sa týmto navždy a neodvolateľne zrieka svojej vôle, svojej sily... — teda samého seba. Zrieka sa všetkého, aby získal všetko, ale to druhé «všetko», ktoré získava, je nekonečnekrát väčšie, krajšie a hlavne večné... Získava Boha, ktorý je najväčším a jediným skutočným Bohatstvom (slovo «bohatstvo» je odvodené od slova «Boh»; naozaj bohatý je totiž len ten, kto má Boha v duši). Predstavený pri postrihovaní vlasov z hlavy do tvaru kríža hovorí: «**БРАТЪ НАШЪ (СЪ ИМѦ), СТРИЖЕТЪ ВЛАСЫ ГЛАВЫ СВОЕИЖ, ВЪ ИМѦ ОЦА И СНА И СТАГО ДХА. РЪЦѦМЪ ВСИ ГДИ ПОМИЛДИ**»²⁸.

Skutočnosť, že v postrizení, obradom — symbolom odovzdania svojich vlasov, mních raz a navždy odovzdal všetky svoje sily, tj. seba samého do služieb Hospodu Bohu, spôsobuje, že byzantskí baziliánski mnísi po postrizení, tj. po vstupe do monastyra, nikdy viac a nikomu nedovolili strihať svoje vlasy. Nožnice sa nesmeli nikdy viac dotknúť ich hlavy.²⁹ Tu je vlastne odpoveď, prečo starí mnísi na hore Athos v Grécku, ale aj u nás v našich baziliánskych monastyroch, napr. na Bukovej Horke (pri Stropkove), či v Krásnobrode (pri Medzilaborciach) nosievali na hlave dlhočízne vlasy vzadu jednoducho previazané šnúrkou a tak isto dlhé, do smrti viacej nestrihané brady.

Skratky používané v texte:

stsl. — staroslovansky;

prasl. — praslovansky;

angl. — anglicky;

gr. — grécky.

¹ Porov. Σ. Ζερβος, *Εὐχολόγιον τὸ μέγα*, Venetia, 1862 (Athenae 1970), str. 146; M. Arranz, «Ablution et tonsure des néophytes», *Orientalia Christiana Periodica*, 55

(1989) str. 33-62.

² Porov. J. Frček, «Byl sv. Václav postřižen podle rítu východního či západního?», *Slovanské studie*, Praha, 1948, str. 144-158.

³ Meno praslovanského boha «Kupalo», dodnes v taliančine a latinčine znamená *vlas*. Porov. tal. «capello», či lat. «capellus».

⁴ *Повесть временных лет*, Москва-Ленинград, 1950, I, 25, 52.

⁵ *Lexicon linguae palaeoslovenicae*, II, Praha, 1958, str. 38.

⁶ Porov. *Lexicon...*, II, str. 86.

⁷ *Lexicon...*, II, str. 91.

⁸ *Lexicon...*, II, str. 97.

⁹ «Quando proelium inire soliti eratis, indicatis vos hactenus in signo militari caudam equi portasse, et sciscitamine, quid nunc vice illius portare debeatis» - *Pripomínate, že keď ste šli do boja, obyčajne ste nosievali doposiaľ ako vojenský prapor konský chvost a pýtate sa, čo by ste mali odteraz* (tj. po pokrstení) *nosiť namiesto toho* («Responsa Nicolai papae I ad consulta Bulgarorum», *Magnae Moraviae Fontes Historici*, IV, Praha, 1971, str. 66).

¹⁰ Herodot (5. st. pred Christom) vo svojej *Histórii* výslovne udáva, že Skýtov taktó (Skýtami) nazvali Gréci, (*Herodoti Halicarnassei Historiarum Libri IX*, Francofurti, MDCVIII, IV.6); To isté tvrdí i židovský historik Jozef Flavius (1. st. po Christovi), (J. Flawiusz, *Dawne dzieje Izraela*, Poznań-Warszawa, 1962, str. 111); Názov Skýti (gr. *Σκύθαι*) je odvodený z gr. *σκῦτος* *spracovaná koža*. Praslovania, Grékmi zvaní Skýti, boli totiž ozajstní špecialisti na stáhanie a spracovávanie ľudskej kože a to nielen z hlavy zajatých, ale i z celého ich tela. Herodot o tom píše toto: «(Skýt) zdiera kožu z hlavy (zajatec) takýmto spôsobom: urobiac kruhový nadrez okolo (ponad) uší a schytiac hlavu vyťahuje lebku a potom rebrom býka očistiac kožu (od mäsa) rozotiera ju medzi rukami a taktó ju zmäkčiac užíva ju ako utierku... potom sa ňou pýši. U koho je takýchto utierok viacej, pokladá sa za veľmi váženého muža. Mnohí z nich si robia zo zodranej (ľudskej) kože vrchné plášte (porov. stsl. *скочить* - 1.) vrchný odev, 2.) Skýt - *Lexicon linguae palaeoslovenicae*, IV, Praha, 1982, str. 97, 101). Mnohí zas zdierajú z mŕtvoly nepriateľa kožu, z jeho pravej ruky spolu i s nechtami a obťahujú si ňou púzdra na šípy. Koža človeka sa leskne a je pevná, jagá sa belotou viac než všetky iné kože. Mnohí snímajú z ľudí celú kožu v celku a natiahnúc ju na palice, vozia na koňoch...» (*Herodoti Halicarnassei Historiarum...*, IV.64).

¹¹ Svätopisec (Sud 13,5) si poslužil pohanským obrazom nie preto, že by chcel povedať, že Samsonova sila naozaj bola v jeho vlasoch, ale použil tento Židom dobre známy obraz z pohanského prostredia, aby podčiarkol inú dôležitú skutočnosť: U Židov bol totiž v Mojžišovom zákone tzv. "obrad sľubu" (nazireát), ktorý bol navonok spojený s nestrihaním vlasov (Nm 6,5). Kým človek nesplnil Bohu daný sľub, či nejaké svoje zbožné predsavzatie, nesmel si strihať vlasy a to mu málo neustále pripomínať, že ešte nesplnil sľúbené. Sväté Písmo využíva všeobecne známy obraz "o sile vlasov" na zobrazenie hlbšej pravdy a to: kým Samson bol verný svojmu celoživotnému sľubu, ktorý zaňho dali Bohu jeho rodičia (Sud 13,5), Boh mu dával zdravie a silu, bol mu nápomocný vo všetkých jeho podujatiach. Ale keď Samson porušil sľub daný Bohu a začal žiť nečestne, bral si pohanky za ženy, ba začal i s modloslužbou, Boh mu odoprel akúkoľvek pomoc. Vonkajším prejavom dodržania alebo nedodržania sľubu bolo strihanie alebo nestrihanie vlasov. Ostrihanie vlasov u Samsona bolo teda už len vonkajším gestom porušenia sľubu, ktorý Samson porušil svojou modloslužbou (Sud 16,17-20). Teda jeho sila nebola vo vlasoch, ale v pomoci Božej. A opäť na konci rozprávania o sudcovi Samsonovi čítame: «Ale po ostrihaní znovu mu podrástli vlasy na hlave» (Sud 16,22), Samson zlomený vo väzení oľutoval svoj hriech a opäť sa prinavrátil k Bohu. Taktó opäť nadobúda svoju pôvodnú

silu, ktorú mu dáva Boh; Sväté Písmo na mnohých iných miestach s obľubou užíva obraz násilného oholenia hlavy a brady ako symbol úplnej porážky (napr. Iz 7,20; Ez 5,1...); Svätý Pavol v liste Korintňanom zavádza však už úplne novú predstavu o vlasoch a zástancov starých pohanských názorov o význame vlasov upozorňuje, že sa s nimi o tom nemieni hádať (1Kor 11,14-16).

¹² Palestínske mesto Beth-šan sa v historických dokumentoch nazýva Scythopolis (G. Fedalto, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis II*, Padova, MCMLXXXVIII, str. 1032), tj. Mesto Skýtov, čo tiež priamo ukazuje na to, že Skýti a ich mravy neboli Židom príliš vzdialené.

V Liste Kolosanom (3,11) apoštol Pavol kladie Skýta ako protiklad cudzinca, tj. po gr. barbara. Teda v maloázijských Kolosách bol Skýt domácim obyvateľom. Niektoré staro-slovanské kódexy, napr. kódex Apostolus Christinopolitanus z 12. st. majú v tom istom texte priamo nahradené slovo «Skýt» výrazom «СЛОВѢНИИЪ»: **ИДЕЖЕ ИѢСТЬ ЕЛЛИИЪ И ИЮДЕИ, ОБРѢЗАНИКЪ, ИНОЗЕМЬЦЪ, СЛОВѢНИИЪ, РАВЪ, СВОБОДЪ** (porov. *Lexicon...*, «СЛОВѢНИИЪ», IV, 115).

¹³ *Lexicon linguae palaeoslovenicae*, I, Praha, 1958, str. 200-201.

¹⁴ И.И. Срезневский, *Словарь древнерусского языка*, I, Москва, 1989 (1890), стр. 267, 269.

¹⁵ *Lexicon...*, I, str. 195, 199.

¹⁶ И.И. Срезневский, *Словарь...*, I, стр. 267.

¹⁷ Meno **ВЛАДИМИРЪ** sa pred «tolt-tlot» (terminológia medzi linguistami) zmenou vyslovovalo **ВАЛДИМИРЪ**. «Waldemar» je teda meno slovanského pôvodu.

¹⁸ И.И. Срезневский, *Словарь...*, I, стр. 291.

¹⁹ Tamtiež, стр. 292.

²⁰ Zo slova ***ВЛАГЪ** pochádza dnešný názov Bulhar, Bolhar, tj. názov slovanského obyvateľa južných Karpát. Herodot (5. st. pred Christom) nazýva Bulharov *Agathyršami* (Ἀγαθύρσοι — porov. *Herodoti Halicarnassei Historiarum...*, IV,48), čiže *Dobrými*, (porov. gr. ἀγαθός *dobrý, blahý*). Oblasť zvaná «Dobrudža» ležiaca pri ústí rieky Dunaja do Čierneho mora je jedným zo svedkov dávnej historie Bulharov (tj. Dobrých).

²¹ *A New Standard Bible Dictionary*, «BAALAH», New York, 1936, str. 86.

²² Tiež: *Vladislav-Ladislav* a pod. Porov. И.Х. Дворецкий, *Древнегреческо-русский словарь*, II, «дигамма», Москва, 1958, стр. 1885-1886.

²³ Porov. В.Ф. Кривчик, Н.С. Можейко, *Старославянский язык*, Минск, 1985, стр. 73-75.

²⁴ *Lexicon...*, I, str. 109.

²⁵ Porov. «blahoželat» *želat' dobro*. Stsl. slovo **БОГЪ** *boh* pochádza zo slova **ВЛАГЪ** (***ВЛАГЪ**) - *dobrý*, práve tak ako angl. «god» *boh* zo slova «good» *dobrý* alebo nem. «Got» *boh* zo slova «gut» *dobrý*. Je tu uchovaná pravda rajskeho prazjavenia o tom, že Boh je najvyššie Dobro a Sila, teda najvyššia Dokonalosť.

²⁶ Sväté Písmo Starého Zákona opisuje porážku Asýrskej ríše takto: «V ten deň oholí Hospod britvou, spoza rieky najatou, kráľom to asýrskym hlavu a vlásky nôh, ba aj bradu odstráni...» (Iz 7,20).

²⁷ Je to jediný prípad, keď sa v kresťanských obradoch kladie nejaká vec na vrch Evanjelia. Okrem tohto výnimočného prípadu nie je nikdy dovolené klásť na Evanjelium nijaké predmety. Evanjelium - Slovo Božie je živou prítomnosťou Najvyššieho a jediného Boha. Nožnice položené na Evanjeliu, odkiaľ ich kandidát na postríženie vlastnoručne berie, predstavujú Isusa Christa, ktorý osobne volá chlapcov a dievčatá do mníšskeho stavu, a teda osobne podáva nožnice tomu, koho On povoláva a čaká pritom osob-

Postriženie

ný dobrovoľný súhlas volaného.

²⁸ Po grécky text postriženia znie: «Ὁ ἀδελφός ἡμῶν, (ὁ δεῖνα), κείρεται τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ εἰς τὸ ὄνομα τῆς πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Εἶπομεν ὑπὲρ αὐτοῦ ἡμεῖς ἐλεῆν» (Инокентій архимандрит, *Пострижение въ монашество*, Вильна, 1899, стр. 140).

²⁹ Z toho istého titulu ani svätiaci episkop v prípade chirotonie (svätenia) mnícha nesmie znova postrihovať jeho vlasy. Ide totiž o osobu už zasvätenú Bohu, ktorá nepodlieha episkopovi ani jurisdikčne.